

Культура 10

11-09-2024

Тиждень #10

Лекція 3б:

Візантійський стиль: ікони
(прозїрка 5 - закінчення)

Лекція 3в:

Візантійський стиль: іконостас
(початок - закінчення)

Завдання (з книжки *Українська Культура II*):

Прочитати:

Лекція 3в:

Візантійський стиль: іконостас
ст. 20-22

Лекція 4:

Українське малярство XIV-XIII ст. (готика, ренесанс)
ст. 23-27

Виконати:

Виконати завдання «напишіть за цифрами теми ікон на іконостасі» на ст. 22 в книжці *Українська Культура II*.

Пригадка:

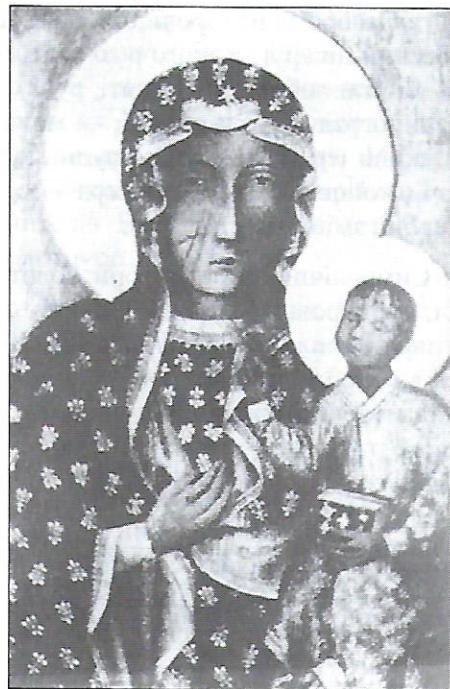
триместр кінчиться в наступну суботу, а свідощтва будуть виділені учням старших клас в суботу 23-го листопада. Прошу закінчити та переслати або передати мені всі залеглі завдання до наступної суботи.

ВІЗАНТІЙСЬКИЙ СТИЛЬ: ІКОНИ, ІКОНОСТАСИ

Оскільки українська церква належить до східної — візантійської, гілки християнства і прийняла християнство з Візантії, то в церковному мистецтві України переважає візантійський стиль. Саме він і знайшов відповідь на дуже непросте питання — як же зобразити на іконах Бога та святих, які перебувають на небі. Адже за християнським вченням людське тіло є джерелом гріха й упадку. Виникає потреба зобразити Ісуса Христа, Божу Матір і святих в якихось не зовсім реальних формах, а при цьому передати відчуття високої святости.

Чудотворна ікона Богородиці вивезена з Вишгорода до Володимира в Росії.

Чудотворна ікона Богородиці, взята з церкви в Белзі до польського монастиря в Ченстохові.

Характерним для візантійського стилю є існування певних правил (канонів) зображення постатей та всіх інших предметів. Так, за візантійським стилем постаті святих зображаються не зовсім реалістично. Вони стоять у штивній, фронтальній позі, обернені лицем до нас із поглядом очей або на центральну постать в картині або прямо на нас, ніби говорять: “Ми вже тут, де життя вічне... А де прямуєш ти, людино? Чи живеш згідно з Божими заповідями?”

Тіла святих повністю закриті одягом, крім лиця і кінців рук та ніг. Одяг лежить у складках, що нагадує, яким повноцінним і змістовним було їхнє життя на службі Богові й людям.

Вираз обличчя кожного святого сповнений якогось віддаленого, потойбічного змісту й мудрости. Лице аскетичне, ніс тонкий і подовгастий на згадку того, що молитвою і постом досягається святости. На обличчі відсутні емоції, адже святі не проймають земними справами. Очі великі; вони ніби випромінюють з самої глибини душі якусь невідому нам внутрішню енергію, що проникає в серце кожного віруючого. Уста, навпаки, малі на знак покори перед Богом. Тіло, включно з пальцями, худе і витягнене, як полум'я свічки. Взагалі, в образі святих якнайменше того, що нагадує дійсне людське тіло.

Подібно і предмети не відтворювані у зовсім реалістичних формах. Переважно вони виконують ролю символу. Наприклад, зірка на чолі Матері Божої пригадує про її непорочність, коло або еліпса означають всесвіт і вічність, небесний півкруг, з якого розходяться промені символізує Боже присутність, яка огортає зображені постаті, рука, простягнута з неба — Боже благословення, виноград — віру, голуби — молитву, пава — християнську громаду, гострі схили гір — надмірну трудність дістатися до неба і неможливість цього без Божої помочі, темна печера — світ, де нема Бога і де перебувають пропаші душі, змії — сатану і т.д.

Символічними є і кольори: золотий символізує небесне царство і його велич, пурпуровий — царську владу, синій, коли вживається в еліпсі — небесне царство, а коли не в еліпсі — земний світ та невинність, зелений — земне буття і скромність, чорний — смерть, червоний — переможну Господню силу та мучеництво, а білий — чистоту, радість, нове життя після воскресіння. Золоте тло вказує на те, що подія відбувається позачасово; золото також символізує Божественне світло, що оживлює світ.

В Україні візантійський стиль зазнав деяких змін і так створились свої українські особливості візантійського мистецтва. На грецьких іконах постаті мають суворі обличчя з різким поглядом, а українські мистці надали їм більш лагідного й теплого виразу.

ІКОНА

Ікона — це у візантійському мистецтві зображення Ісуса Христа, Богородиці, святих або подій із Святого Письма, виконане на дошці, рідше на кам'яній або металевій плиті, як також в емалії й мозаїці. Ікона є предметом релігійного шанування.

Ікони виконують спеціальною технікою за традиційними приписами. Спочатку дошку покривають кількома шарами левкасу (альябастер з клеєм). На дошці роблять рисунок і замальовують його яйцевою темперою, а на задньому пляні накладають позолоту. В кінці покривають ікону лаком із олії.

*Волинська богоматір.
Кінець XIII — початок XV ст.*

Найперші ікони виконували енкавстикою, себто восковими фарбами, а сьогодні вживають і олійні фарби.

Перші ікони в Україні були грецького походження. Найстаріші українські ікони, що збереглися до наших часів, походять із XI і XII ст. Українці завжди мали велику пошану й любов до ікон, тому їх в Україні багато; 180 із них є чудотворними.

Найчастіше зображають на іконах Богородицю із дитячком Ісусом на руках, оскільки в Україні був дуже поширений культ Божої Матері. Також є багато ікон Ісуса Христа в постаті учителя. Із святих найбільше є ікон св. Миколая Чудотворця, Івана Хрестителя, Архистратига Михаїла, мучеників Юрія і Димитрія, святих учителів Василя Великого та Івана Золотоустого.

Ікони часто ставали предметом дарування. Візантійські цісарі, наприклад, подарували нашим князям чи-

мало ікон. Деякі з них мали бути виконані ще євангелистом Лукою.

Ікони часом ставали і предметом воєнної здобичі. З України захоплено і вивезено такі славні ікони Божої Матері з малим Ісусом на руках:

— Вишгородську ікону, звану “Володимирська”, яку в 1155 р. Захопив з Вишгорода, біля Києва, суздальський князь Андрій Боголюбський (через кілька років він напав на Київ і зруйнував його). Її росіяни вважають своєю національною іконою;

— Белзьку, яку поляки забрали з міста Белз (недалеко Львова) і поставили у Ченстохові. Ця ікона стала для поляків національною цінністю.

Найславніші українські ікони такі: Ігоревська, Печерська (припускають створена преподобним Алімпієм), Чернігівська, Почаївська, Холмська, Зарваницька, Гошівська, Жировицька (нині в Римі), Тербовельська (нині у Львові), Марія Повч (нині у Відні), Покрови з Січової церкви на Запоріжжі та ін.

ІКОНОСТАС

Іконостас — це стіна або перегородка, покрита іконами, яка відділяє святилище (частину церкви, в котрій знаходиться вівтар) від храму вірних (частину церкви, в якій моляться вірні). Іконостас відокремлює два світи — світ видимий (людини) і світ невидимий (Бога). Він символізує Страшний Суд та історію спасіння людства.

Іконостас у церкві Воздвиження Чесного Хреста Києво-Печерської Лаври.

Ранні іконостаси в Україні були одноярусними — одноповерховими (іконостас Софійського собору у Києві, наприклад, таким і залишився). З XIV-XV ст. в Україні поширився багатоповерховий іконостас. Ці іконостаси переважно мають від 3 до 6 ярусів (рядів), в діяспорі 1-3 ряди.

Іконостас має три входи (“ворота”), які закривають дверцями. Середній вхід звать “царськими воротами”, а два бічні — “дияконськими воротами”. Вся будова оздоблена різьбленою орнаментациєю (переважно виноградною лозою із гронами винограду), яка часто є золоченою.

Повний іконостас має понад 50 ікон. Ікони розміщують на іконостасі за встановленим порядком: *

У першому ряді, направо від царських воріт — ікона Христа-Учителя, далі, направо від дияконських воріт — ікона святого або події, яким посвячена церква. По лівій стороні царських врат — ікона Божої Матері з Божим Дитятком, а зліва від других дияконських воріт — ікона одного з найбільш шанованих народом святих (напр. св. Миколая або Юрія);

На самих дверях царського входу є малі ікони Благовіщення з архангелом Гавриїлом і чотирьох євангелістів. На правих дияконських дверях є ікона св. Стефана Первомученика, а на лівих дияконських дверях — ікона св. Архистратига Михаїла;

У другому ряді ікон: над царськими воротами є образ Тайної Вечері, а по обох боках образи 12 головних подій з життя Христа та Богородиці (і одночасно головних празників церкви);

У третьому ряді є ікона Христа на троні, а по обох боках — ікони 12 апостолів;

У найвищому, четвертому ряді, є ікони 12 старозавітних пророків. Іконостас завершує Розп'яття.

В Україні є багато високомистецьких іконостасів. Два з найкращих знаходяться в Національному Музеї у Львові — іконостас з церкви св. П'ятниці у Львові та з церкви в селі Богородчани. Чудові барокові іконостаси у київському військовому соборі св. Миколая і в Золотоверхому Михайлівському соборі були знищені більшовиками разом з самими церквами в середині 1930-их років.

Пояснення слів

аскетичний — ascetic

обряд — rite, ritual

подовгастий — longish

покора — humility

прославляти — to glorify

складний — complex

Страшний Суд — Last Judgment

схил — slope

царський — royal

ікона — icon or holy painting

пава — peacock

поза — posture

лак — varnish

складка — folding

скромність — humbleness

суворий — severe, strict

фронтний — frontal

чудотворний — miraculous

Закріплення

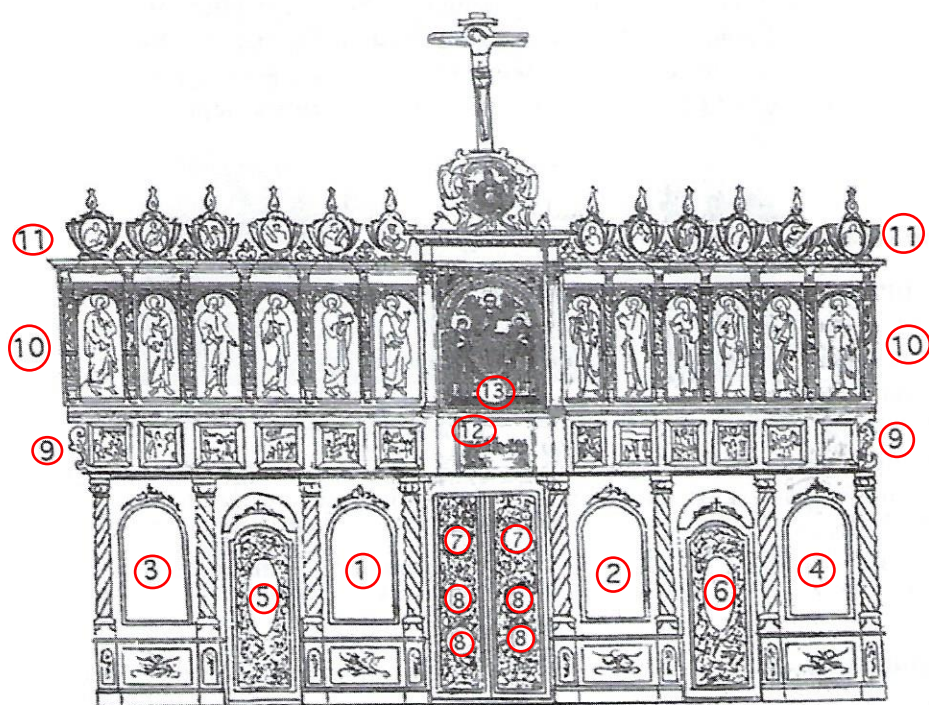
1. Чому постаті святих у візантійському релігійному мистецтві худі та немов виснажені? /

2. Як звичайно стоять постаті святих у візантійському мистецтві? 2
3. Чому очі в них великі; чому уста в них малі; чому ніс тонкий і подовгастий; чому на обличчі постатей відсутні емоції? 4
4. Поясніть символіку, яка зустрічається на візантійських іконах: зірка на чолі Матері Божої; виноград; пава; голуби; коло або еліпса; трикутник; хрест; гострі схили гір; золоте тло. 9
5. Поясніть символіку кольорів візантійських ікон: червоний; чорний; зелений; синій (коли вживається в еліпсі); синій (коли не в еліпсі); пурпуровий; білий. 7

Творче домашнє завдання

Зробіть порівняння візантійської ікони з релігійним малюнком, створеним маляром у Західній Європі. Для виконання цієї вправи зверніться до репродукцій ікон у додатку до цього підручника і знайдіть релігійні малюнки будь-якого західноєвропейського маляра (наприклад Рафаеля).

Ваше порівняння повинно включати такі аспекти, як: спосіб, яким представлені постаті, до якої міри постаті зображені реалістично, тло та кольори.

Напишіть за цифрами теми ікон в іконостасі.

УКРАЇНСЬКЕ МАЛЯРСТВО XIV-XVIII ст. (ГОТИКА, РЕНЕСАНС, БАРОККО, РОКОКО, КЛАСИЦИЗМ)

Майже до кінця XVIII ст. найважливіше місце в українському малярстві займало церковне малярство, адже церква й релігія відігравали центральну роль в житті суспільства тих часів. Широко розвивався тоді іконопис, і, взагалі, цей період можна вважати вершиною розвитку української ікони.

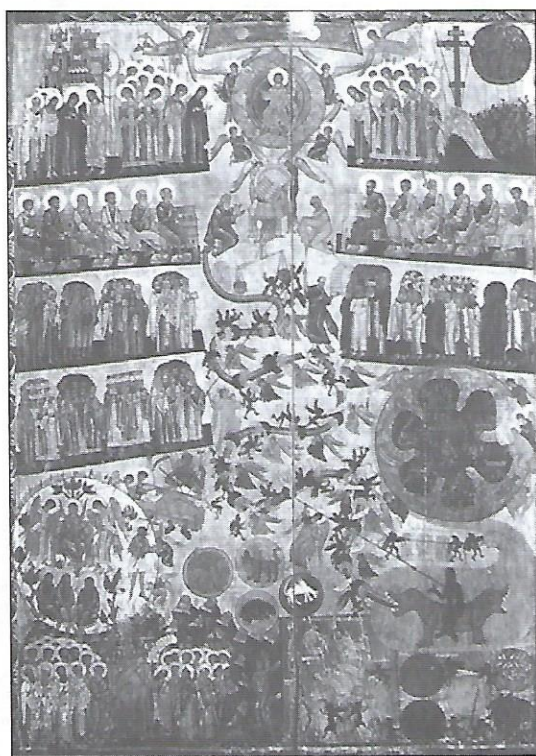
Ікона св. Юрій Зміборець з церкви в Станілі, XIV ст.

Поштовх цьому дав ріст будівництва дерев'яних церков, для яких традиційні способи оздоблення — фреска і мозаїка — не надавались. Хоч мистці ще інколи і розмальовували дерев'яні стіни церков, але більш практичним було перенести зорове представлення Божого космосу на іконостас, який, в основному, складається з невеликих за своїм розміром ікон. Раніше іконостас мав вигляд простого, одноповерхового переділу з 2-4 іконами, а тепер він виріс у кількоповерхову споруду з великою кількістю ікон.

Ряди іконописців у той час були досить чисельні. Серед них було чимало творчих індивідуальностей, які внесли в ікону нові елементи й тонкі зміни до традиційного трактування усталених тем. Так почалась еволюція української

ікони, в якій приймали участь найбільші мистецькі таланти тих століть, адже іконопис був тоді головним видом малярської творчости.

Уже на ранніх етапах розвитку української ікони можна помітити, що українські іконописці відважились в деяких деталях відійти від старих традицій (при дотримуванні основних принципів візантійського стилю). Помітним є намагання звільнитись від строгости візантійського мистецтва, пом'якшити строгий вираз святих, характерний візантійському мистецтву, і дати їм більш людський вигляд, навіть легкі вирази на їх обличчях, щоб віруючий міг хоч частково увійти в світ зображених персонажів. Згодом на українських іконах помічаємо впливи новонароджених західньо-європейських стилів — готики, ренесансу, барокко та класицизму, кожен з яких мав свій вплив і на українських мистців.

Страшний суд з церкви у М'яниці. XV ст.

На сьогодні збереглося мало зразків українського церковного малярства XIV-XVI століть. Але воно мусіло стояти на доволі високому рівні, якщо литовські князі та польські королі запрошували до себе українських малярів розмальовувати парадні кімнати та каплиці своїх замків і фундованих ними церков. У Кракові, Любліні та в інших містах Польщі ще збереглися фрески тих часів, виконані українськими малярами. Фактично, щойно недавно знято

з них шар плястру/штукатурки, яким вони були покриті внаслідок польської нетерпимости до православ'я. Є відомості про участь українських малярів у мистецькому житті й інших країн — Росії, Угорщини та Молдови. А у Львові, де скупчилось чимало мистців різних національностей, українські малярі своєю талановитістю і продуктивністю посідали провідне місце в малярському цеху, поки польська влада не ввела дискримінаційні приписи проти українських мистців.

ВПЛИВИ ЗАХІДНЬОГО МАЛЯРСТВА

ГОТИКА

В добу готичної архітектури (XIII-XV ст.) почались і зрушення в малярстві Західньої Європи. Зокрема, почався нахил до більш реалістичного зображення постатей і подій. Персонажі вже були зображені з індивідуальними рисами, обличчя їх все частіше відображали почуття та емоції — вираз болю і страждання. А сама картина поступово заповнювалась елементами з життя і побуту людей.

Спочатку мистецтво Західньої Європи не мало великого відгуку в Україні, яка все ще була під впливом мистецтва візантійського. Але вже з кінця XIV століття на деяких українських іконах проявляються впливи готичного стилю. Такі впливи найвиразніше виступають у церковних фресках, створених українськими мистцями в Польщі.

РЕНЕСАНС (ДОБА ВІДРОДЖЕННЯ)

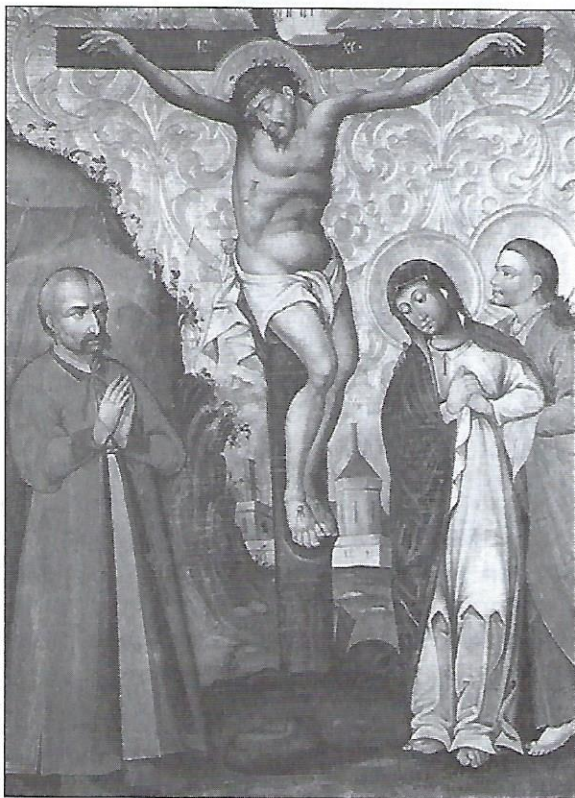
Впливи західнього малярства значно зросли в XVI і XVII століттях. Українські мистці все краще ознайомлювались з ідеями та творчістю мистців Західньої Європи, а багато з них навіть проходили мистецький вишкіл у школах Риму, Відня, Парижу тощо. Саме тоді Західня Європа переживала добу Ренесансу.

Ренесанс зародився в Італії на початку XV століття. Саме слово "ренесанс" на французькій мові означає відродження. Назва ця не випадкова, бо доба Ренесансу відродила ідеї та мистецтво, що існували ще за давньогрецьких і римських часів. Під впливом тих ідей Ренесанс розбудив потяг до індивідуалізму та підвищив значення людини на цьому світі в контрасті до попередньої зосереджености на потойбічне життя, що пропагувала Церква.

У малярстві цей індивідуалізм знайшов своє вираження у портретному живопису, який підкреслював індивідуальні риси людини. Портрети колись, за давньоримських часів, були дуже поширеними, а з виникненням християнства цей вид малярства майже зник, поступившись місцем церковній іконі, на якій святі мали суворий і віддалений від реального життя вигляд. Лише в XV

ст. в Італії був зроблений велетенський крок до реалізму, опершись на зразках давнього греко-римського мистецтва. В обличчях персонажів, включно з святыми, з'явилась радість життя. Мистці стали уважніше вивчати анатомію людського тіла, вплив освітлення та перспективи на зображення об'єктів. В картинах реально відображували навколишнє життя, наповнювали їх розкішними краєвидами та реальною архітектурою. Доба ренесансу здійснила своєрідну революцію в європейському малярстві.

Мистецтво ренесансу з його орієнтацією на давню, дохристиянську грецьку та римську скульптуру й оспівуванням величі та краси людини не знайшло широкого сприйняття в Україні, де тоді вирувала боротьба за релігійні й національні права українців. Щось подібного до творчості Мікеланджело не знайдемо серед мистецьких надбань України тієї доби. Але чимало з того, що ввели мистці ренесансу, знайшло собі місце у творчості тодішніх українських малярів. В українських іконах доби ренесансу помічається нахил до реалізму, постаті приймають більш правдивого вигляду, а їх жести стають більш оживлені. Зростає розмаїття кольорів, з'являється тінь, використовується способи для створення враження глибини й перспективи, вмальовується більша кількість постатей та елементи справжніх краєвидів. Користаючи з можливості внести до ікони зображення місцевого побуту, ук-

*Розп'яття з портретом полковника
Леонтія Свічки. Кінець XVII ст.*

раїнські іконописці не раз включали такі національні прикмети, як вишивку чи постаті з народного фольклору і життя (особливо в картинах Страшного Суду).

У добу ренесансу, XVII ст., зустрічаємо в Україні зародок світського (нерелігійного) портрета. У нижній частині деяких ікон стоять зображені у молитовній позі фундатори церкви. Згодом під впливом Заходу світський портрет набув самостійного існування.

З кінцем XVI ст. українське мистецьке життя набрало значної динаміки. У багатьох містах і містечках постають малярські осередки, що гуртують і виховують мистців, вправних у малярстві, а особливо в іконописі. У таких містах, як Львів,

Перемишль, Жовква тощо, формуються "школи" українського малярства, кожна з яких плекає власні мистецькі традиції. Згодом, як головний малярський центр виділився Київ. Там у Києво-Могилянській Академії та в Печерській Лаврі виховався цілий ряд добрих малярів.

БАРОККО Й РОКОКО

Малярство XVII-XVIII ст. перебувало під впливом барокового стилю. Особливістю барокко є його пишна декоративність, закоханість в драматичних ефектах і гостре контрастування світла й тіні. Під впливом творчості таких малярів як Рубенс і Рембрандт, образ набув вищої якості, глибших деталей і повнішого реалізму. Усі ці зміни стали можливими завдяки появі олійного фарбування.

*Невідомий мистець, Покрова з портретом гетьмана Б. Хмельницького.
Кінець XVII ст.*

Барокко мало великий вплив на українське мистецтво. Україна в той час переживала період динамічного розвитку культури й економіки. Існування гетьманської держави з її високоосвіченою елітою, школами і зв'язками з світом піднесло український дух, скріпило національну гордість й самопевність. Відчуваючи себе частиною європейської цивілізації, українські мистці стреміли втілити в своїй творчості високий рівень мистецької майстерности, що

плекався на Заході. Їхня творчість свідчить про широку обізнаність з технічними осягами та мистецькими ідеями Західньої Європи — козацьке барокко.

Не стояла осторонь тих впливів навіть церковна ікона, яка продовжувала займати провідну позицію в українському малярстві аж до XVIII ст. В іконах того часу бачимо вже багато елементів барокового мистецтва. Серед них: зображення святих персонажів у дуже оживлених позах, із глибоко експресивними виразами на обличчі та з драматичними жестами, захоханість у кольорах і в розмаїтті їхніх відтінків та в контрастуванні світла й тіні, як засобу, щоб дати постатям і об'єктам враження об'ємності й глибини.

Провідниками в удосконаленні мистецтва іконопису були **Іван Руткович** та **Йов Кондзелевич**, які вважаються найвидатнішими українськими малярами XVII й початку XVIII ст. І хоча їхні ікони не позбавлені релігійної містики, вони вже далекі від традиційної візантійської ікони, в якій усе було одухотворене, “не цього світу”. Постаті на іконах Кондзелевича, наприклад, зображені майже зовсім реалістично, а розмаїття кольорів таке широке, що колір уже не є виключно функцією релігійної символіки, а є і засобом для оживлення ікони. Знавці ікон вважають, що українські іконописці того часу зайшли так далеко у використанні барокових манер, що аж надто віддалились від суті ікони. Але це вже був останній злет українського іконопису. Йому поклала кінець політика російської влади і Церкви, що була спрямована на знищення самостійних проявів українського мистецтва. З кінцем XVIII ст. право малювати церковні твори мали тільки мистці, виховані в Росії.

*І. Руткович. Ікона Христа з Марією Магдалиною з іконостасу в Жовкві.
Кінець XVII ст.*

Розквіт мистецтва в добі барокко спричинив появу в Україні світського мистецтва. Щойно в цей час воно почало самостійно розвиватись у формі

портрета та пейзажу. В другій половині XVII ст., слідом за модою на Заході, портрети почали набувати значної популярності в Україні. Свого часу була традиція замовляти на похорони портрети померлих, а в церквах розвішувати портрети своїх опікунів (“ктиторів”), що були переважно намальовані іконописцями. Згодом портрети стали важливим атрибутом домів знатних родів, а потім і міщанства.

Портрет Парасковії Сулими, середина XVIII ст.

До нас дійшло багато портретів визначних членів тодішнього українського суспільства — гетьманів, козацьких старшин і їх дружин, церковних провідників і т. д. Вони завжди зображені в пишному святковому одязі та поважній позі, що підкреслює риси шляхетности, велич людини й роду. Прикладом цього є портрет полковника Сулими, на якому зображено козацького старшину, пишно вбраного з козацьким озброєнням і гордою поставою.

Придушення українського мистецького життя в XVII ст. компенсувалось у деякій мірі розвитком народної образотворчої культури. Її творцями були самоуки з народу, які мали мистецькі здібності, але не мали змоги отримати відповідної освіти. Надзвичайно поширеною темою народних картин було зображення козака-бандуриста, який згодом набув назву "Мамай". Від XVII до XIX ст. з'явилося багато варіантів цієї картини. У кожному з них залишилися основні елементи образу, але з кожним варіантом поставала дещо відмінна картина, яка відповідала новим ідеям і смакам.

Подібно до церковної ікони картина козака Мамаєя малювалась за певною традиційною формулою. Вона зображує козака-мандрівника, який сидить під

деревом серед ступу, схрестивши ноги по-східньому. Він грає на кобзі, а за ним стоїть кінь — його вірний товариш, з дуба звисає шабля і рушниця напоготові, у землю застромлений спис. Обличчя Мамає спокійне, замріяне, тільки кінь його неспокійний. Таку картину малювали на полотні чи просто на стіні. Він нагадував особу козака-героя, людину безстрашну, яка не є агресором, але все ж готова прогнати чужих зайд із своїх степів. Мамає був втіленням українського духа, української волелюбності і лицарських традицій. Картини Мамає відображали ностальгію народу за козацькою минувиною.

КЛЯСИЦИЗМ

У другій половині XVIII ст. прийшла ліквідація української гетьманської держави царями і намагання Росії позбавити українців умов для власного розвитку. Обдарована молодь була змушена їхати студіювати в Академію мистецтв у Петербурзі, тодішній столиці царської Росії, бо не дозволялось на існування мистецької академії в Україні. Багато з них після закінчення Петербурзької Академії не повернулося на батьківщину. Вони залишилися жити в Росії. Навіть тих українських мистців, які здобували освіту в академіях Західньої Європи, переманювали переїхати до Петербургу. В результаті, велике число українських мистців відіграло провідну роль в розвитку культурного життя російської імперії.

Великої слави здобули тоді такі українські малярі (у книжках вони часто представлені як російські мистці):

Дмитро Левицький (1735-1822 рр.) — один із найбільших майстрів портретного мистецтва того часу в Європі. Він створив понад сто портретів, серед них цариці Катерини та членів царської родини. Його праці знаходяться у відомих музеях Європи (наприклад у Луврі в Парижі). Левицький умів передати психологічні прикмети та індивідуальні риси людей різного типу, вловити чар обличчя навіть, коли воно не відзначалося надзвичайною красою, схопити щось інтимне про кожного. А в додатку до того він умів майстерно використовувати кольори. Будучи професором Академії Мистецтв у Петербурзі, Левицький виховав ряд визначних російських і українських малярів.

Володимир Боровиковський (1806-1889 рр.) — теж був портретистом світової слави. Особливо виділяються його чудові портрети жінок. Своїми працями він допоміг поширити серед мистців російської імперії ідеї західноєвропейського мистецтва, як клясицизм, академічний реалізм і психологізм. Боровиковський також створив ряд прекрасних ікон, в яких дає персонажам реалістичне зображення замість традиційної візантійської стилізації.

Антін Лосенко (1737-1773 рр.) — перший ректор (директор) Академії Мистецтв у Петербурзі. Поглибивши свою освіту в мистецьких академіях Парижу, Риму та інших міст Західньої Європи, він першим на території ро-

сійської імперії почав малювати у стилі клясицизму і першим малював на історичні теми. Він допоміг перетворити і розширити рамки російського мистецтва, яке до того часу обмежувалось іконописом. Багато його праць знаходиться у найвизначніших музеях Петербургу й Москви.

Еміграція визначних українських малярів до Петербургу в XVIII ст. позбавила українське мистецтво своїх найбільш творчих сил. У тодішніх політичних та економічних умовах українські мистці не могли знайти в Україні можливостей працювати, тому багато з них покидало Україну, щоб працювати для чужих покровителів. Багато з них стали кращою частиною російської, польської, угорської та інших культур. Хоч їхня творчість часом і включала українську тематику, вони трималися осторонь українського життя. Період кінця XVIII ст. і початку XIX ст. був одним із найболючіших у розвитку української культури, бо Україна породила тоді ряд мистців світової слави, але їх талант приписаний чужим народам.

У той час, коли українські мистці здобували славу поза Україною, на їхній батьківщині чужі мистці витісняли місцевих, українських. Багаті землевласники, більшість з яких були неукраїнського походження, запрошували малярів із різних країн Західної Європи розмальовувати їхні пишні палаци, багато з яких збереглись в Україні до сьогодні.

Нові смаки спричинилися до розширення тематики малярства в Україні. Власники розкішних палаців залюбки замовляли пейзажі та картини на історичні чи мітологічні теми. Переважно та палатна творчість не відзначалась особливою вартістю, бо не давала мистцям змоги розвинути яскравий індивідуальний талант. Таке прийшло щойно у наступній добі розвитку мистецтва.

Пояснення слів

жест — gesture

надхнення — inspiration

об'ємність — volume

плекати — to cherish

умови — conditions

зрушення — big changes

натуралізм — naturalism

одухотворений — spiritualized

тяжіння — gravity

Закріплення

1. Чому у XIV-XV століттях був великий попит на українських малярів у сусідніх з Україною країнах?
2. До яких країн найбільше запрошували тоді українських малярів?
3. Яке місто в Україні було головним малярським центром у добі ренесансу?
4. Яка тематика була найбільш популярною у світському малярстві в добі ренесансу, барокко і клясицизму?
5. Яке місто в Україні було головним малярським центром у добі барокко?
6. Назвіть найбільш відомих українських малярів кінця XVIII ст. — початку

XIX ст. Хто з них здобув найбільшу славу у світовому мистецтві?

2 7. Який вплив на розвиток українського малярства мала ліквідація української гетьманської держави Росією в кінці XVIII ст.?

Завдання

Зробіть табличку та порівняйте характерні риси ренесансу, барокко, рококо та класицизму в Україні в XVI-XVIII ст. Назвіть видатних мистців або зразки творчості.

Аналіза

Велику популярність серед українців у XVII-XVIII ст мав образ мандрівного козака-бандуриста Мамаю. Збереглося з тих часів велике число картин на цю тему, кожна виступає в іншому варіанті. Огляньте малюнок і дайте відповіді на питання:

1. Опишіть, що бачите на цьому малюнку.
2. Які предмети оточують козака Мамаю?
3. На якому музичному інструменті грає козак Мамаю? Що ви знаєте про цей інструмент? Які пісні виконували на ньому?
4. Як зображений козак Мамаю?
5. Що символізує постать Мамаю?
6. Чи подобається вам ця картина? Які почуття вона у вас викликає?

